

Písmo, knihy, knihovny

Nejstarší psací látky poskytoval Římanům, podobně jako národům jiným, *kámen* a *kov*, zvláště *bronz*. Bronzu bylo ještě užíváno k zaznamenávání zákonů v době, kdy již byly známy pohodlnější látky. Vedle obou připomínají se plátno (odtud výraz „*libri lintei*“ pro záznamy úředníků prováděné na plátně) a dřevěné desky potřené sádrou. Později se však nejvíce rozšířilo užívání voskových desek, papíru a pergamenu.

Voskové desky (*tabulae cereae* nebo *ceratae*) byly zhotovovány za dřeva nebo ze slonové kosti v podobě obdélníka a potírány voskem, obvykle černým, do něhož se psalo obvykle kovovým rylcem (*stilus*). Aby se písmo při zavírání nesesetřelo, bývaly okraje desek poněkud vyvýšeny. Zavřené desky byly zavazovány drátem nebo řemínkem, který se protáhl dírkami na okraji, a nazývaly se „*codex*“ čili „*diptychon, triptychon*“, atd. podle toho, z kolika desek se skládal; desek se užívalo na zápisky, dopisy, účty a ve škole. Nepotřebné písmo se snadno setřelo obráceným plochým koncem rylce.

Papír (*charta Aegyptiaca*) pocházel z Egypta, kde byl zhotovován z cévnaté dřevě papyru, nilské rostliny. Do oběhu přicházel v pruzích 10-30 cm širokých a 1-5 m dlouhých. Psalo se jen na jedné straně v kolmých sloupcích a sloupce byly pokládány za strany. Podle stran i podle řádků (veršů) byla určována cena knihy. Popsané pruhy byly navíjeny na hůlky upevněné na obou koncích listu. Poslední sloupec byl navinut nejdříve a první sloupec přišel nahoru. Čtenář rozvíjel závit (*volumen* odtud „čísti“ = *librum evolvere*) a nalezl počátek spisu nahoře závitu a pokračoval ve čtení tím, že navíjel přečtené levou rukou a další rozvíjel pravou rukou. Hotový závit byl zavázán a zapečetěn uzlem.

Bylo zvykem, že závit obsahoval celé dílo nebo aspoň určitou část díla většího, tvořícího celek. Proto spisovatelé volili podle velikosti spisů také velikost závitů. Tak například Ovidiovy „Metamorfosy“ o 15 knihách byly sepsány na 15 závitěch a „Fasti“ na 6, Vergiliova „Aeneis“ na 12, atd.

Papír sloužil literárním potřebám od 3. stol. př. Kristem až do 4. stol. po Kristu skoro výhradně, načež byl zatlačen pergamenem.

Pergamen (*charta membrana, pergamena*) měl jméno od maloasijského města Pergama (nom. Pergamon), které bylo hlavním střediskem jeho výroby. Byl zhotovován z jemné zvířecí kůže. Bylo ho užíváno podobně jako voskových desek více na zápisky, účty, koncepty, dopisy apod., protože písmo se mohlo snadno odstranit a prázdné místo snadno popsat. Pergamen, jehož písmo bylo setřeno, se jmenoval „*palimpsest*“ (*codex rescriptus*). Listy pergamenu mohly být popsány po obou stranách. Byly skládány jako voskové desky a na hřbetě svazovány. „*Codex*“ – svazek, předchůdce našich knih, zván též „*liber*“. Po 4. stol. po Kristu vytlačil závity papyrové a potom ho bylo užíváno v literatuře výhradně až do pozdního středověku.

Na papíru a pergamenem se psalo pery ze třtiny (*calamus, penna*). Inkoust byl připravován ze sazí a klovatiny a byl značně hustý, aby se nerozpíjel. Písmo se mohlo setřít houbou. Titul knihy a jméno spisovatelovo bylo psáno červeným inkoustem. Linky byly dělány pravítkem, sloupce měřeny kružítkem, pero broušeno kaménkem a jím byl též hlazen pergamen.

Knihovny – První *soukromou knihovnu* si zřídil Aemilius Paullus roku 168 př. Kr. Jeho příkladu následovali časem i jiní přední římské mužové (aristokracie). Tak se staly v posledním století republiky knihovny módou a nutnou součástí lepších domů. První *veřejnou knihovnu* založil *Asinius Pollio* v chrámě Svobody. To vše vedlo k hojné spotřebě knih a to se provádělo koupěmi, výměnou a opisováním.